

a mi korántsem jelenti azt, hogy elfojtsuk; ha időközönként irodalmi estéket rendezünk nagy költőink emlékére, s ekkor művei közül a legszebbeket bemutatjuk; ha egy-egy ílést arra szánunk, hogy valamely remekművet olvassunk és azt megbeszéljük.

Az a közvetlen és barátságos érintkezés, mely az önképzőkör gyűlésein a tanár és a tanítványai között lehet, igen áldásos hatású; néha egy-egy biztató szó, kedvező ítélet nagy jelentőségű az ifjú egész életére.

Aránylag rövid tanári pályámon az irodalomtörténet tanításának ez a módja arról győzött meg, hogy van eredménye.

Kedvet ébresztteni az ifjúságban, együtt olvasni velük a remekírók válogatott műveit, jó előre útbaigazítani őket, hogy mit és hogyan olvasanak, számon kérni tőlük, s velök megbeszélni az olvasottakat, s az ifjúsági önképzőkör működését szorosabb kapcsolatba hozni a magyar irodalom tanításával és ismertetésével, végül megállapítása egy *olvasmány-jegyzéknek*, mely az érettségi vizsgálaton föltétlenül számonkérendő műveket tartalmazza: ez a mód tehetné a maiuál eredményesebbé az irodalomtörténet tanítását.

GAAL MÓZES.

AMERIKAI VÉLEMÉNYEK AZ IDEGEN NYELVEK TANÍTÁSÁRÓL.

(Befejező közlemény.)

Lodemann, a Michigan állam tanítóképző intézetének tanára, a modern nyelvtanítás körül támadt mozgalmat a XVI. században feléledt classicus tanulmányok iránt való lelkesedéssel állítja egy sorba. Nem vitatja az ókori vagy újabb irodalom felsőségét, mert az utóbbinak fontosságát még bizonyítani kell. Részletesen mutatja a német és francia nyelvtudás szükséges voltát irodalmi, nyelvészeti, tudományos szempontból. Kiemeli nevelő, elmeképző hatását azokkal szemben, a kik csak a classicus nyelveknek tulajdonítják. Hivatkozik amerikai pädagogusokra, a kik régi meg új nyelvek tanításában egyaránt rendelkeznek tapasztalatokkal és a kik ezt megerősítik. Feltétel azonban, hogy az élő nyelveket is tudományos módszerrel kell tanítani. Ezért áttérve a módszer kérdésére, bármely tengernyi irodalom támadt e körül, L. mégis szükségesnek tartja újra előlről kezdeni. A módszert a cél határozza meg. A nyelvtanítás főfeladata az irodalmi képzés és a tudományos nyelv ismerete, első dolog tehát az olvasóképeség fejlesztése. Psychologiai szabály szerint az egészről a részekre haladva, egyszerű olvasással kell

kezdeni, nem nyelvtannal. Bár inkább a nyomtatott, mint a beszélt nyelv képezi első gondunkat, a kiejtést még sem szabad elhanyagolni. A nyelvtudás is, mint minden ismeret, hallható meg látható benyomásokkal kezdődjék. Eleinte az anyanyelvre kell mindent lefordítani, a kezdő tanítás legyen összehasonlítás az új meg az ismert nyelv között, ez is lélektani szabály. Nincs eljárás, melylyel az anyanyelv tanulása eredményesebb volna, mint az idegen nyelvből való fordítás, ha ez tudatosan történik. Ezért az ú. n. természetes módszernek nevelő értéke alig van. A közölt nyelvanyag szabályokba foglalandó, különben semmi képző hatása nem lesz. Az idegen nyelv megértése lévén a főcél, ezt csak sok olvasás és az olvasottaknak begyakorlásával lehet elérni. A gyakorlatok állanak sűrű ismétlésekből, szó- és írásbeli exercitiumokból. A szóbeli gyakorlatok erős, concentrált figyelmet kívánnak és így képezik az *akarati* tehetségét. De ezt csak rendszeres, tudatos beszédgyakorlatoknál várhatjuk, nem pedig olyanoktól, melyek merő utánzáson alapulnak. A módszeres nyelvtanítás az emlékezeten kívül a képzelőtehetséget is fejleszti az olvasottak hű vagy szabad reproductiója által. Az izlés formálására az olvasmányok *aestheticai* tárgyalása ép oly fontos, mint nyelvi megismertetése. Az idegen irodalom tanulmányozása mély erkölcsi hatással is jár. Belátva az idegen nép jellemébe, erkölcsébe, történetébe, megismerve szellemi és politikai életét, többre is fogjuk becsülni. Az idegen nyelvtanításnak ily úton kiválóan békitő eredménye lesz.

A hetedik értekezés szerzője F. M. Warren collegiumi tanár. Azon kezdi, hogy az amerikai pädagogusok álláspontja: a középiskolai traditio megőrzése. A középfoku tanintézetek célja nem lehet a szakszerű kiképzés, nem lehet valamely mesterségre való tanítás. Ha a modern nyelvek elfoglalták a latinnak és görögnek helyét, kell, hogy pótolják az elődjeik által nyújtott hasznot, vagyis hogy a formalis képzés legyen céljuk, és hogy a fordítások által az anyanyelvben való tökéletesedést előmozdítsák. Ez utóbbi célra még alkalmasabbak is. Az újkori irodalom tartalmilag is közelebb áll az amerikai világhoz.

Az iskolai nyelvtanításnak nem is lehet más feladata, mint az irodalmi nevelés. A szakiskola dolga a beszéd tanítása, a minnek úgy is csak anyagi haszna van. Az irodalmi tanítás hathatós eszközéül ajánlja W. a térképeket és photographiákat, melyek az író környezetével, a mű szellemi légkörével ismertetnek meg. Az ideális tanterem az volna, a hol a tanuló az idegen népnek, melynek szellemét tanulmányozza, országába, szokásaiba beleélhetné magát. Ne feledje el soha az élő nyelvek tanára, így végzi, hogy a gyarapodó Amerikának szüksége van első sorban gondolkodó, szellemi munkára termett férfiakra. Elmúlt már az az idő, a mikor néhány elme intézte a világ sorsát. Mai műveltségünk complex volta sok mestert kíván, a kik vállalva végzik a kultura nagy munkáját.

A nyolczadik értekezésben E. H. *Babbitt*, a columbiai college tanára, az élő nyelvek formális képző erejéről mondja el nézeteit. Elég radikális nyilatkozattal kezdi. Francziául vagy németül beszélni, úgy szól, nem kíván magasabb rendű értelmiséget, sem gyakorlottabb itélő tehetséget, mint akár a baujon (a négerek guitarreján) játszani; mindkettőt «hat könnyű leczkében» meg lehet tanulni; a közönséges amerikai polgárra nézve mindkettő egyenlő fontosságú. De, fűzi hozzá, ez csak tréfás kifejezése egy különben igen komoly ténynek. A nyelvtanítás feladata a gondolkodást fejleszteni. Első sorban az anyanyelvnek kell ezt teljesíteni. Az elme fejlettségének egyetlen és csalhatatlan bizonyítéka, mennyire birjuk anyanyelvünket. Az idegen nyelvek tanulásának legértékesebb oldala, hogy az anyanyelvét hathatósan támogatja. Ezt a modern nyelvek tanárai könnyebben felejtik el, mint a classikus nyelvekéi, mert amazokban a nyelv gyakorlati haszna könnyen előtérbe lép. Részletesen fejtegeti a classikus és modern nyelvek között való különbséget a kitűzött czélt illetőleg.

Minden nyelvtanítás középpontjának a fordítást mondja, kivéve a «természetes módszer» szerintit, melyet azonban csak a gyermekszobában tart helyén valónak. Az iskolai tanítás legjobb eredménye az *a vista* fordítás képessége; a cursiv fordításnál képzőbb munkát az egész iskolai életben nem ismer. Tartalmilag érdekesebbnek mondja a modern irodalmakat a régiéknél, mert közelebb állanak hozzánk és a maguk nemében olyan nagyok, mint emezek. Azzal végzi, hogy az élő nyelvek tanulása nem gyermekjáték, hanem komoly munka, egyenlő rangú bármely más komoly tanulmánnyal. Reményli, hogy gyakorlati érzékkel bíró amerikai tanfériák meg is fogják oldani problémáját gyakorlati amerikai módon.

Grandgent, a bostoni középiskolák modern nyelvi igazgatója, különös szempontból tárgyalja a német és franczia nyelv tanításának kérdését. Massachusetts államának felső és latin iskoláiban három éves cursus, heti három órával áll a tanár rendelkezésére. Ebben a rövidre szabott időben mi végezhető? Beszédre tanítsanak? Ehhez hosszú gyakorlat szükséges. Egyáltalán képezheti-e ez nyilvános iskola célját? A tanítás eszköze gyanánt elkerülhetetlen, de külön nem szabad rá időt vesztegetni. A fogalmazás is csak akkor képezheti a tanítás célját, ha módunkban áll odáig jutni, hogy a tanuló *jól* fogalmazzon, különben semmi eredményt sem mutathatunk a három év multával. Ez az idő pedig csak ép arra elég, hogy a fogalmazást előkészítsük. Hogy főleg és kizáróan nyelvtannal töltsük az egész tanfolyamot, arra senki sem gondol. Marad tehát az olvasás. Ha ennek szenteljük az idő java részét és mindig pontos fordítással végezzük, három év alatt elérhetjük azt, hogy a növendékek sok jó német és franczia könyvet olvasnak el, ízlésük, gondolko-

dásuk fejlődik. Úgy is azt vetik szemére, és joggal az amerikaiaknak, hogy irodalmi és művészi ítéletük fogyatékos. A nyelvtanár csak úgy teljesíti hivatását, ha tanítványainak az idegen irodalom remekműveit hozzáférhetővé teszi.

O. B. Super, a Dickinson college tanára, hasonlóképp abból indul ki, hogy a collegiumi oktatás feladata nem gyakorlati, a szó közértelmében. Nem az a fő, *mit* tanulunk, hanem *hogyan* tanuljuk. A nyelveket illetőleg azt véli, hogy a német meg francia nyelv nem könnyebb a görögnel meg latinnál, bizonyították rá, hogy amazokat se tanulja meg senki az iskolában. Minden nyelvtanítás első feladata az idegen irodalomba való bevezetés, tehát mindenek előtt az olvasás képezi az oktatás tárgyát. A nyelvtanból csak annyi veendő, a mennyi ehhez szükséges. A kiejtésre nézve tapasztalatból mondja, hogy minden osztályban van néhány növendék, a ki soha sem fog tiszteséggessen megtanulni francia kiejtést, sőt olyanok is, a kik még a németben sem jutnak hozzá. Az idegen nyelvre való fordítást feleslegesnek tartja, a fogalmazás képességét úgy sem éri el, ehhez kevés az idő. Annál fontosabb az anyanyelvre való fordítás. Törekedni kell, hogy minél többet és minél gyorsabb tempóban olvassunk, az olvasott szöveget pedig a lehető legjobb angolossággal lefordítsunk. Ezért csak az taníthat idegen nyelvet, a ki a tanulók anyanyelvén tökéletesen otthonos.

C. F. Kroch, a Stevens Institute of Technology tanára, védelmet ír a természetes módszer mellett. Czáfol minden állítást, mely e módszer hibáit meg fogyatkozásait illeti. Tagadja, hogy e módszer csak kisgyermekeknek való, mert ugyanazon úton akarja a nyelvet tanultatni, amelyen az anyanyelvet tanuljuk. Szerinte e módszer csak alapjában természetes, de kifejtésében a tanítás felsőbb fokán nagyon is mesterséges, azért rosszul is keresztelték el «természetes módszer»-nek. Tapasztalása szerint nem csupán az emlékező meg utánzó tehetséget fejleszti, hanem az összehasonlítást és az ítéletet is. Főelőnye pedig, hogy csak ily módszer segítségével érhető el az idegen nyelven való gondolkodás. A szóbeli gyakorlatok által gyűjtött nyelvény az olvasással gyarapodik. Az idegen nyelvnek egybevetése az anyanyelvvel csak akkor történjék, mikor már amazt is jobban ismerjük, előbb ez nem képezheti a tanítás alapját.

Jagemann, a Harvard University tanára szerint a módszer kérdése voltaképp csak gazdasági kérdés, a mennyiben arról van szó, hogy bizonyos számú tanulóval, tehetségükhöz és a rendelkezésre álló időhöz képest, mit lehet, mit kell végezni. Csak az a tanítás lesz eredményes, mely az adott viszonyokat számba veszi. Az idegen nyelvtanításra ajánlott eljárások az iskolában csak részben követhetők. A «természetes módszer» ép oly természetellenes, mintha gyermekeket Webster szótárából tanítanának anyanyelvükre. A különböző idegen nyelvi tanfolya-

mokban, melyek e módszerrel élnek, alig van együtt hatnál több növendék. Népesebb osztályban a házi munkásságra is szükség van, ez pedig lehetetlen, ha a tanítás tisztán szóbeli. Másrészt kár a tanítást szándékosan megnehezíteni azzal, hogy az anyanyelvet nem vesszük segítségül. Lélektani lehetetlenség különben, hogy az új szónak a régivel, ismerttel való társulását megakadályozzuk. Az anyanyelvben is igen nehéz olyan új szót megtanulni, melyet nem tudunk valamely ismerttel kapcsolni. Az idegen nyelv kizárólagos használata különben nem is szükség, mert a beszéd tanítása nem lehet az iskola célja. A szóbeli ügyesség tisztán mechanikai, tudás és értelem nem gyarapodik általa. Csak oly jogosult volna bármely más tudományos vagy művészi elveknek gyakorlati alkalmazását tanítani. A beszéd tehát csak a nyelv alapos ismeretének eszköze gyanánt szerepeljen. A kezdő fokon nagyobb tér juthat számára, bár népes osztályban kétes az eredmény itt is. Huszonöt tanuló a maximalis szám, melylyel valahogy boldogulni lehet. A nyelvtan elemeinek tanítását az idegen nyelven ajánlja, nem lát semmi nehézséget benne, sőt érdekesebbnek tartja. A classikus olvasmányt csak akkor lehet kezdeni, ha már semmi grammatikai nehézség nem áll útban. De szükségesnek tartja előzőleg a beszélt nyelvnek ismerését, mely nélkül az irodalmi nyelvet igazi mivoltában meg nem érthetjük. A tanítás 3-ik évében kezdhető a könnyebb classikusok olvasása, fordítás nélkül (kivéve a nehezebb helyeket); a tanár mindent németül magyarázzon, de hogy a tanulók is németül beszéljenek, az lehetetlen. — A nyelvtanítás képző erejét nem a módszerben látja, hanem abban, hogy megtanulják az idegen nyelvet. Fődolgoz a cél, az út egyre megy. A ki nem tudja Homerost olvasni, az hiába tanult görögül. Paradigmák és syntaktikus szabályok csak az emlékező tehetséget művelik. Tanítsuk meg növendékünket németül meg francziául, az elme képzése vele jár majd. A kérdés csak az, hogyan használjuk fel legjobban a rendelkezésre álló időt a cél elérésére. Azért nem szabad annyira kiemelni az anyanyelv érdekeit sem. A német tanár főgondja a német tanítás, ha tehet valamit az anyanyelv érdekében, tegye meg. Az anyanyelvre való jó fordítás olyan nehéz dolog, hogy az iskola meg nem bírja. Az önálló fogalmazás sokkal több eredményre vezet.

*

Ime, a tizenhárom amerikai hogyan gondolkozik Amerikában arról a kérdéstről, mely nálunk is napi renden van és hihetőleg még soká ott marad. Valljuk be őszintén, a hirhedt amerikai utilitarismus megszégyeníti az óvilágot és túl tesz rajta idealismusbau. Az iskola magasztos feladatáról oda át különben gondolkoznak, mint az európai modern philologikusok körében. És a nemzeti nyelvet gondosabban őrzik az idegen befolyástól, mint mi, a kik ép mostanában keressük a nemzeti

nevelés hathatósbabb módját. Az az idealizmus igazi amerikai productum, mert alapjában véve gyakorlati is. Téved, a ki azt hiszi, hogy az imént ismertetett vélemények minden praktikus érték nélkül valók. Elvégre is, mi a gyakorlati cél? Csak az, a mely elérhető. Ha ez a kriterium nincs meg benne, merő elméletté fajul. Az iskola olyan feladatra vállalkozzék, a melyet megbír. Csak elfogult elme állíthatja, hogy ez nem a gyakorlat principiuma. Az amerikaiak, midőn állítják, hogy az iskolában nem kell a beszédtanítást végső czélnak tekinteni, kiválóan gyakorlati felfogást tanúsítanak. Mi, a kik azt kívánjuk, hogy igen is meg kell tanítani beszélni, bizonyosságot teszünk róla, hogy nincs praktikus érzésünk.

Mi a Columbus tojását a maga ideális mértani felületén gurítjuk ide-oda, az amerikaiak rövidebben bánnak vele: behorpasztják.

(Szeged.)

BARTOS FÜLÖP.

HIT-ERKÖLCSI SZEMPONT AZ ELEMI ISKOLAI TANTERV REVISIÓJÁHOZ.

Bármilyen legyen a nevelés terén azon általános irányzatnak kifejező formája, mely az emberi lélek nyugodt, öszhangzó fejlődését előmozdítani van hivatva, más szóval: bármilyen nevelési rendszert és elméletet fogadjunk is el, annyi bizonyos, hogy annak oly egységet kell képviselnie, mely úgy az értelemnek, mint a hit-erkölcsi résznek párhuzamos fejlődését elősegíti. Mennyit vehet ki ebből az elemi iskola? Ha feleletül azt mondjuk, hogy a becsületesség, vallásosság, józan gondolkozás és hazafiság mind szükséges erénye az embernek, akkor oly elemeket jelöltünk meg, melyek az öntudat egységének legközvetlenebb részei és a melyekből az elemi iskola is bátran alkothat czélt és bátran formulázhatjuk a választ úgy, hogy az elemi iskola czélja nem lehet más, mint becsületes, józan gondolkodású, vallásos honpolgárt nevelni. Ez elemek közül melyiket tartjuk fontosabbnak? Egyiket se, de annyi bizonyos, hogy a vallás-erkölcsi szempont előttünk igen komoly czél kell hogy legyen, már csak azért is, mert a lélek egyensúlyának egyik fele, más felől azért, mert a népiskolai tanuló éppen akkor siklik ki kezünk alól, a mikor erkölcsi valójának alakulása új phasisba lép, s még habozik azon erkölcsi formával szemben, melyet jellemének fel kell vennie. Míg ezzel szemben értelmi része sokkal kedvezőbb fejlődési kilátások előtt áll, mert az évek szaporulatával a változás mindig egy fejlődő foksorozatot mutat, elméje mindig actióban van, mely biztos haladást hoz eredményül. A hit-erkölcsi szempont tehát nem annyira lényegénél, mint inkább azon körülménynél fogva kell, hogy különös méltatásban részesüljön, mert az iskola